

V. Konovalova, L. Lusan

PROVIDING OF UKRAINIAN LITERATURE EFFECTIVE TEACHING BY TEACHERS' COMPETENCE IMPROVING

The concepts of education, competence, literary competence have been revealed in this article. The literary model of a competent person and the ways of forming a multi-cultural competence of pupils are presented.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2011

УДК 371.487

*А.О. Тіняков
м. Харків, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛКУВАННЯ ЯК ФАКТОРУ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ УЧИЛИЩ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується значними змінами як у соціально-економічній, так і культурно-освітній сферах життя, що вимагає пошуку нових шляхів виховання молоді. У зв'язку з цим **загальною проблемою** є формування у підростаючого покоління загальнолюдських моральних цінностей.

Зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями. Виховання моральної особистості, здібної до щасливого існування у сучасному соціумі та якій притаманні певні моральні якості, такі як доброзичливість, співдружність, толерантність, повага до оточуючих людей, адекватне ставлення до себе та ін. у сучасній освіті пов'язується з особистісно орієнтованим підходом, за яким загальноприйняті морально-етичні норми та правила мають перетворитися в особистісні моральні потреби і переконання, які визначають реальну поведінку та вчинки людини. Це стає можливим лише за умов реалізації виховного спілкування, яке є своєрідним «двигуном» у формуванні моральних знань, понять, почуттів, мотивів, потреб та регулятором поведінки вихованця. У педагогічному процесі навчальних закладів таке спілкування має бути організованим під час взаємодії з учнями під час діяльності, що є для них особистісно значущою. Такою діяльністю для учнів училищ фізичної культури є участь у навчально-тренувальному процесі та змаганнях.

Аналіз актуальних публікацій з теми дослідження. На думку Д. Дроздова [1], виховна діяльність у роботі зі спортсменами – складна й

багатогранна проблема, що вимагає від тренерів глибокої спеціальної підготовки, знання психолого-педагогічних основ виховання. Готовність тренера до виховної роботи зі спортсменами представляє собою інтегративну якість, що включає оптимальну суму знань, необхідну систему вмінь, навичок і психологічну настанову, орієнтовану на досягнення виховної мети, а також вміння спортивного педагога спілкуватися з вихованцями.

У дослідженнях В. Белорусово, Л. Волкова, А. Деркача, А. Ісаєва, О. Мільштейна, М. Станкіна та ін. доведено, що напрямок та ефективність виховання моральних якостей юного спортсмена залежить від тих завдань та установок, які отримують спортсмени від тренера в процесі спілкування, а також від ефективності використання різноманітних форм виховної роботи, однією з яких є виховне спілкування. У дослідженнях Л. Рогальнової [2] доведено, що у юних спортсменів, які займаються у тренерів з переважною установкою на максимально високий спортивний результат, можуть частіше спостерігатися негативні тенденції розвитку окремих моральних якостей, не забезпечується формування психологічно стійкої особистості, підвищується вірогідність виникнення внутрішнього конфлікту. Навпаки, якщо тренер в процесі спілкування із учнем дає установку на позитивний особистий розвиток, а не спортивний результат, його вихованці, як правило, володіють вищим рівнем мотивації, мають адекватну установку, менш тривожні і психологічно стійкі в ситуаціях змагань.

Як зазначає Н. Жмарьов [3], виховання моральних якостей спортсмена відбувається у соціально-психологічному аспекті діяльності тренера. Цей аспект професійної діяльності спрямований на формування соціальних якостей спортсмена та створення певної «атмосфери» взаємовідносин у спортивному колективі. Для більш ефективного виховання соціальних якостей, дослідник віддає перевагу демократичному стилю спілкування та управління колективом. Спортивна команда, яка вихована на основі принципів демократичного керівництва та спілкування, відрізняється єдністю, свідомістю, самодисципліною, творчою активністю, самостійністю та поважністю.

Стиль, спрямованість, цілі та практичні вміння спілкуватися спортивного педагога з юними спортсменами є важливою передумовою виховання моральних якостей, але **невирішеною часткою проблеми** залишається розробка моделі організації спілкування у педагогічному процесі навчальних закладів, в яких учні поглиблено займаються спортом. Одним з таких спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю є училище фізичної культури.

Метою статті є розробка психолого-педагогічної моделі організації спілкування тренера з спортсменами в училищах фізичної культури з

метою виховання в останніх моральних якостей.

Спілкування як процес передавання знань, ідей, думок, почуттів однієї людини і доведення їх до розуміння іншою, є важливою і невід'ємною складовою взаємодії між людьми. Така взаємодія у формі передачі слів, жестів і міміки має велике значення у формуванні й розвитку психіки людини і, зокрема, її особистості. Згідно з М. Бахтіним [4], особистість є виражене й загане в середину слово. Вдало підібраний зміст і форми спілкування людей визначають результати їхньої діяльності, ступінь взаєморозуміння, а також морально-психологічний клімат у колективі, взаємини з іншими людьми, колективами тощо. Від правильної організації спілкування залежать якість взаємин між людьми, що сприяє досягненню цілей спілкування.

Спілкування педагогів училища із учнями має виховну спрямованість. В процесі спілкування відбувається тісний психологічний зв'язок між тренером і спортсменом. Він призводить до виникнення психічного контакту, що проявляється в обміні інформацією, взаємному впливі, переживанні та взаєморозумінні між ними. У експериментальній групі величезне значення надається психологічному, естетичному, етичному оформленню спілкування педагога із учнями. Основними педагогічними умовами спілкування педагога із учнями є створення атмосфери довіри, симпатії, потреби обмінюватися інформацією. Піднімає виховну ефективність взаємодії прояв демократизму з боку педагога, створення реального відчуття взаємоповаги, співробітництва, співтворчості із учнями.

Щоб ефективно впливати на вихованця, вихователь має його глибоко розуміти. І не просто зрозуміти, виходячи зі своєї особливої позиції як зовнішнього спостерігача, а намагатися зрозуміти учня з позиції її внутрішньої структури — поглядів, цінностей тощо. Реалізація виховного потенціалу спілкування залежить не стільки від зовнішніх педагогічних форм і методів взаємодії вихователя з вихованцем, скільки від їх внутрішнього духовного стану, від їх психологічної сумісності, морально-естетичної взаємної привабливості. Духовність досягається не тільки добром тем спілкування, а, насамперед, максимально глибоким взаємним інтересом педагога і учня, що дає можливість повної відкритості і взаємодоповнюваності життєвих позицій, спільний пошук істини, прагнення до єдності і згоди. Духовні цінності здобуваються учнем самостійно, мають особистісний характер і виробляються на основі власного переживання. Таке спілкування пов'язане, головним чином, з підсвідомістю учня, на якого спрямований педагогічний вплив.

Тренер не розділяє спілкування в процесі спортивної підготовки із виховним спілкуванням, він захоплює учнів своїми думками й почуттями, надихає їх своїми життєвими й професійними ідеалами і переконаннями. Виховне спілкування тренера із учнями включене у сумісну спортивну

діяльність і має ознаки ділової взаємодії, що відбувається під час розв'язання конкретних проблем спортивного тренування. Саме взаємодія у спілкуванні, що проявляється в організації взаємних дій учня із тренером, спрямованих на досягнення цілей спільної діяльності, є суттєвим чинником виховання моральних якостей. Спортивна підготовка є для них однією з головних і як особистісно, так і соціально значущих тем спілкування. Ознаками цього є прагнення спортсмена, групи або всієї команди на чолі із тренером до дій, які позитивно змінять хоча б одну зі сторін будь-якої ситуації чи встановлять нові стосунки між учасниками спілкування.

Однією з головних умов ефективного спілкування є взаємні відношення тренера із учнями на основі любові і поваги. Тренер ставиться толерантно і з любов'ю до кожного учня, створює такий морально-психологічний клімат у спортивному колективі, за яким відчувається людяність і доброзичливість у поєднанні із високою вимогливістю до кожного. Ознаками таких відношень є:

- прояв глибокого інтересу тренера до всіх сфер життя учня;
- взаємне задоволення тренера і учнів від співпраці і спілкування;
- позитивний та водночас діловий настрій тренера і учнів;
- терпимість до помилок, витримка і педагогічний такт;
- взаємоповага до особливостей характеру (надмірної емоційності, особливих звичок, наприклад);
- увага до психологічних проблем учня, постійний пошук тренером шляхів їх подолання;
- терпимість стосовно багатьох проблем спортивного тренування і повсякденного життя;
- відсутність переходу робочих конфліктів на приниження гідності, насмішок над учнями;
- присутність взаємодовіри і сміливості у вираженні своїх поглядів, почуттів, думок.

Виховання моральних якостей відбувається в умовах діалогу між учнем і педагогом, характеризується активністю обох сторін у спілкуванні. В процесі спілкування тренер є організатором контакту із учнем (учнями), він спонукає учнів брати активну участь у діалозі, зосереджує увагу не тільки на ставленні до предмету, про який йдеться, а й на самому учні, його життєвій позиції, потребах, бажаннях, сприйнятті оточуючого світу тощо.

Вирішальним фактором впливу на формування самосвідомості та самоповаги учня є характер ставлення тренера до вихованців. Наприклад, тренер може негативно впливати на учня, якщо ображає його («Ти що, глупенький?»), принижує його («Ти що, клеїш із себе, як завжди, дур-

ня?»), висміює їх перед товаришами («Хлопець, кошик знаходиться не на іншому боці вулиці!»), або критикує учня без пояснень і не дає надії на виправлення у майбутньому («Ти ніколи не зробиш цього вірно»). Можливо, навіть, висловлює припущення, яке пов'язується у свідомості гравців із уявленнями, що невдалі дії у спорті відповідають аналогічним невдачам у житті: „ Ти нічого не вмієш робити правильно! Ти невдаха!” Тому у поведінці тренеру необхідно дотримуватися наступних правил:

- точно і конкретно роз'яснювати цілі, яких мають досягнути спортсмени;
- допомагати і підтримувати гравців у досягненні поставлених завдань;
- окремо оцінювати дії учнів у спортивно-тренувальній діяльності від вчинків у повсякденному житті;
- грамотно виправляти помилки спортсменів, зрозуміло відзначати їх невірні дії.

Спілкування відбувається під час тренувальних занять, організованих у позашкільний час командних зібраннях, а також під час спланованих індивідуальних бесід тренера із учнем. Воно не обмежується тільки аудиторним часом, а триває і поза стінами училища, у неформальних стосунках.

Метою спілкування є:

- формування в учнів знань, які сприяють позитивному погляду на навколишній світ і події у ньому та відповідних основ стійких мотивів і принципів поведінки;
- формування спільної думки тренера з учнем про моральну сутність і спрямованість спортивної діяльності, її суспільне і особисте значення;
- обмін інформацією про спорт як загальну професійну сферу діяльності тренера і учня, у якій вони взаємодіють між собою;
- передача учням професійних знань, що становлять наукову основу підготовки спортсмена (загальні принципи спортивної підготовки, наукові і психологічні основи спортивної діяльності тощо);
- передача учням спортивно-прикладних знань, що включають до себе знання правил змагань, критерії ефективності і шляхи освоєння спортивної техніки і тактики баскетболу;
- передача учням знань про поза тренувальні чинники, які впливають на якість спортивної підготовки, необхідні санітарно-гігієнічні навички;

Сприйняття учнем інформації та відповідних знань відбувається через оцінку їх значущості, можливості використання на практиці. Якщо інформація є важливою для учня і його інтересів – він активно цікавиться

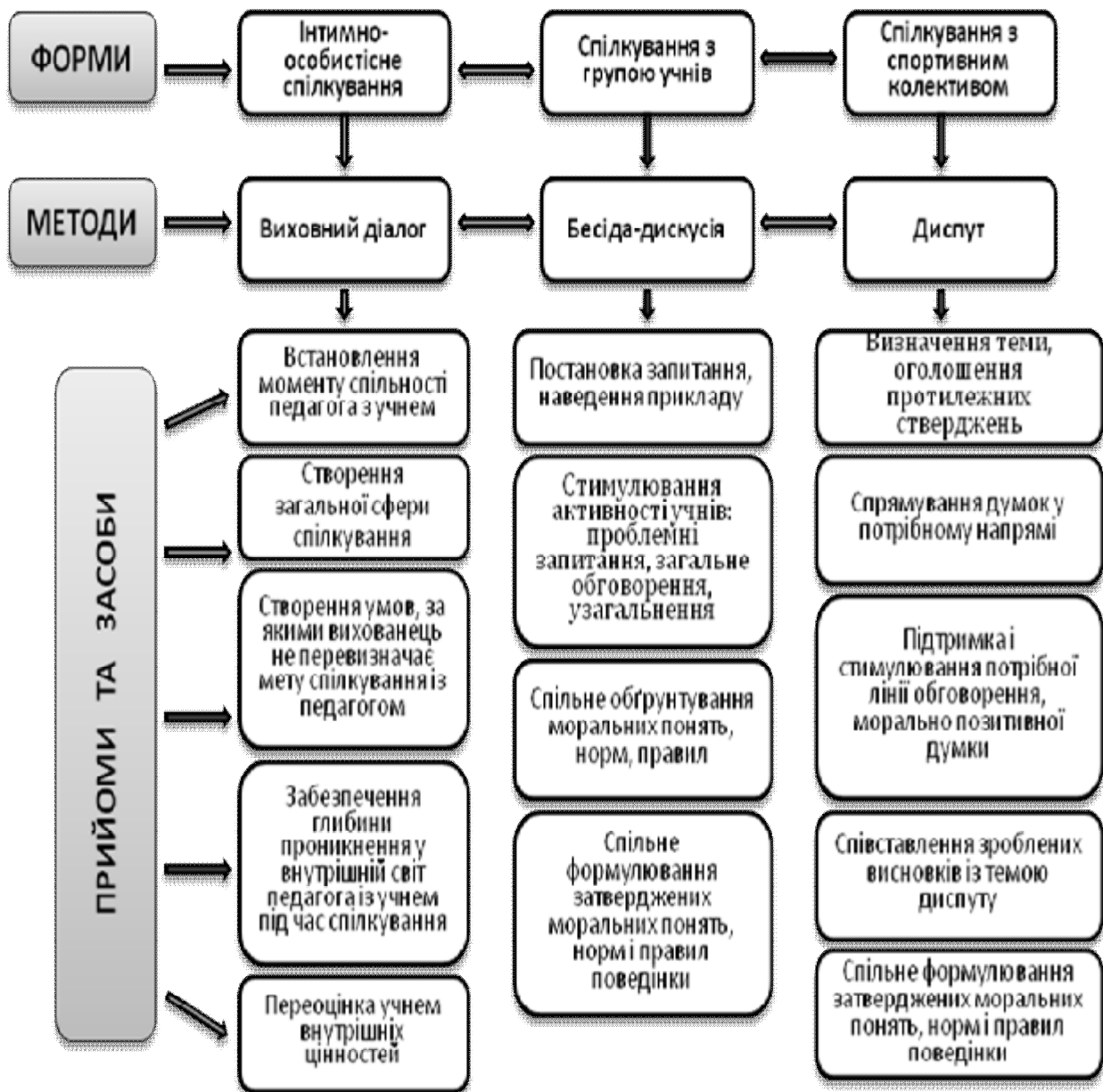

Рис. 1. Модель організації виховного спілкування

Виховне спілкування відбувається у певній моделі (рис. 1). Воно організується наступним чином:

1. Спілкування наодинці із учнем (інтимно-особистісне спілкування);
2. Спілкування тренера з групою учнів;
3. Спілкування тренера з спортивним колективом.

У спілкуванні наодинці з учнем в експериментальній групі використовувалася обґрунтована І. Бехом [5, 6] технологія інтимно-особистісного спілкування, яку ми адаптували під особливості дослідження (рис. 2).

ЕТАПИ ІНТИМНО-ОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ (за І.Д. Бехом)		
Етап, ціль спілкування	Умови ефективності спілкування	Шляхи вирішення поставлених цілей у процесі спілкування
1. Встановлення моменту спільності педагога з учнем	Позитивний емоційно-психічний стан вихователя й вихованця, загальні чи більш конкретні погляди вихователя й вихованця на призначення людини, її ціннісних орієнтацій, стилю життя	Позитивне відношення до спортивної діяльності, смисл занять спортом, цінності здорового способу життя, прагнення досягнути бажаних цілей у спорті тощо
2. Створення загальної сфери спілкування	Відображення вихователем і вихованцем у плані внутрішнього переживання об'єктивних і справді соціально-психічно різних ціннісних позицій, у якому вихователь – носій певних загальнозначущих цінностей і норм, учень – позитивна позиція стосовно себе і вихователя	Відкрите визнання учнем і педагогом своїх сподівань, мрій і реальних бажань від спорту, їх ціннісні позиції стосовно ставлення до педагогів училища, занять спортом, відносин у спортивному колективі, оточуючих людей, спортивного товариства, цінностей та ідеалів спорту, до самого себе
3. Створення умов, за якими вихованцем не відбувається перевизначення мети спілкування із педагогом	Свідоме прийняття учнем морально-духовної цінності, що перетворюється у внутрішній регулятор його вчинків, цілісне сприймання відповідної морально-духовної позиції вихователя як можливої своєї	Зацікавленість педагогом й учнем у співпраці під час спортивної підготовки, що визначає спільність оцінок, налаштування учня на визначену педагогом морально-духовну позицію
4. Забезпечення глибокого проникнення у внутрішній світ одного педагога із учнем під час спілкування	Виникнення позитивного ставлення учня до вихователя, розуміння вихователем внутрішньої морально-духовної позиції учня, сприйняття її без негативних оцінок	Повсякденні контакти педагога із учнем, прагнення досягти єдиної цілі - спортивного вдосконалення, дають можливість педагогу глибоше розуміти і сприйняти внутрішній світ учня і передавати йому свої світоглядні принципи, цінності, ідеали, переживання і прагнення на розумовому й емоційному рівнях
5. Прояв самопереоцінки внутрішніх цінностей, ідеалів тощо	Емоційна оцінка учнем свого результату діалогу із педагогом як прояв переживання глибокої радості від розуміння вірної морально-духовної позиції, бажання підкріплення її у конкретних діях.	Можливість підкріплення морально-духовної позиції конкретними діями у повсякденному навчанні, спортивному тренуванні, іншій діяльності

Рис. 2.9 Схема інтимно-особистісного спілкування.

Для того, щоб виконати виховні завдання, що стоять у проведенні діалогу, тренер звертається до учня із своєю моральною позицією. Розповідає про свій спортивний шлях у минулому, моральні цінності і настанови, що допомагали досягати спортивних результатів і результатів у тренерській роботі. Наприклад, спортивний результат можна досягти за рахунок розвинення у юного спортсмена високої (найчастіше не обґрунтованої) амбіційності, самолюбства, постійного суперництва. Іншим шляхом, який тренер яскраво із життєвими прикладами пропонує учням, буде досягнення спортивного результату за рахунок систематичної якісної роботи на тренуванні, поваги та толерантності до інших членів спортивного колективу, побудови партнерських взаємин із ними. Розгляд моральної позиції тренера на власному прикладі спорту викликає великий інтерес в учня, спонукає його до активності у спілкуванні, вираження власної позиції з різних моральних проблем.

Особлива увага приділяється техніці ведення діалогу. Для розгортання виховного діалогу використовуються висловлювання, які несуть у собі не тільки інформативну складову, а й виражають ставлення до цієї інформації. Такими висловлюваннями є: «Я вважаю і можу стверджувати, що... тому, що ...»; «Мені відомо, і я у цьому впевнений, що...»; «Я мрію, що...»; «Я впевнений, що...»; «Мені подобається, що...», «Чи ти вважаєш, що...»; «Як ти ставишся до того, що...»; «Чи вважаєш ти вірним, що...»; «Як ти вважаєш, у цьому випадку вірно те, що...» тощо. Під час слів учня тренер стежить за основною думкою вихованця та спрямовує її, коли є така необхідність, в основне русло діалогу.

Окрім засобів передавання інформації за допомогою слів, в процесі спілкування тренер приділяє увагу невербальним засобам спілкування, таким як жестам, міміці, будь-яким експресивним рухам тощо. Вони виражають почуття, емоційний і психологічний стан педагога, його впевненість у тій цінності, яку він намагається передати учневі. Використання невербальних засобів спілкування дозволяє акцентувати увагу на змісті висловлювань. Під час спілкування тренер організовує постійний візуальний контакт із учнем, проявляє постійну увагу до нього. При можливості забезпечується конфіденційність розмови, що дає відчуття безпеки учню, а за результати особистого контакту тренер і спортсмен несуть спільну відповідальність. Тренер постійно слідкує за реакцією учня і підтримує позитивний настрій. У кінці діалогу тренер підводить підсумок розмови.

Для спілкування з групою учнів тренер використовує бесіди-дискусії. Виховне спілкування з окремою групою учнів проводиться після навчально-тренувальних занять, запланованих на кожний тиждень зборів учнів, а також у позаурочний час. Склад групи спортсменів - 3-4 учнів і визначається педа-

гогом. Такими групами, склад яких тренер постійно змінює, учні приймають участь у спілкуванні. Такий підхід у формуванні складу груп дозволяє варіативно підходити до змісту спілкування та спілкуватися однаково кількість раз із усіма учнями колективу, також вирішувати певні протиріччя, що час від часу можуть виникати у колективі. Для спілкування із групою учнів використовуються бесіди-дискусії (рис. 3.).

ЧАСТИНИ БЕСІДИ-ДИСКУСІЇ		
ВСТУПНА	ОСНОВНА	ЗАКЛЮЧНА
визначення теми	ознайомлення із проблемами моралі, що близькі до теми	підсумок результатів обговорення
актуалізація уваги учнів щодо моральної проблеми, яка буде обговорюватися	обговорення моральної проблеми бесіди-дискусії у зв'язку із знаннями, що мають учні	аналіз і оцінка висловлювань і рекомендації щодо використання отриманих знань у практичній діяльності
нагадування і викладання основної інформації, подій і фактів, які стосуються змісту бесіди-дискусії	обговорення, аналіз знань, а також подій, фактів, близьких до обговорюваної проблеми	спільне формулювання затверджених моральних понять, норм і правил поведінки
	спільне із учнями обґрунтування	

Рис.2.10 Схеми виховної бесіди-дискусії

Бесіди-дискусії проводяться у формі цілеспрямованої і старанно підготовленої розмови між педагогом і учнями, обов'язково у діалоговій формі. Тренер будує свої взаємини з учнями на принципах співробітництва, партнерства, взаєморозуміння. Однією з основних цілей бесід є поглиблення, засвоєння моральних понять, формування системи моральних поглядів і переконань учнів. Плануючи виховну бесіду-дискусію, тренер враховує взаємовідносини між членами колективу, ставлення до явищ, на основі яких будуватиметься спілкування.

Бесіда-дискусія передбачає колективне обговорення моральної проблеми. Бесіди-дискусії підбираються за змістом таким чином, щоб вони були максимально актуальними і зрозумілими для учнів. При цьому враховуються інтереси, захоплення, життєві цілі і інтереси кожного з вихованців, важливе місце у яких займають заняття спортом. Тренер підводить учнів до розв'язання дискусії висловленням двох або більше протилежних поглядів на проблему моралі. Під час бесіди-дискусії істина встановлюється під керівництвом тренера шляхом зіставлення різних думок учнів.

Тренер конкретно виражає моральний зміст бесіди-дискусії, на конкретних фактах знайомить учнів із проблемами моралі у спорті, знаходить їх відображення у житті. Під час бесіди-дискусії тренер використовує емоційно піднесені, яскраві образи. Багатий матеріал для цього дає обговорення життє-

діяльності видатних спортсменів, олімпійських чемпіонів, їх моральних рис характеру. Тренер підкреслює значущість у житті і кар'єрі видатного спортсмена моральних якостей. Через діяльність видатного спортсмена учні більш обґрунтовано сприймають смисл моральної якості, її проявлення під час занять спортом і повсякденному житті. Така побудова бесіди є незвичайною і новою для багатьох учнів, тому що спортсмен зазвичай дивиться і оцінює спортивну зірку з точки зору її досягнень у спорті. Тренер у бесіді концентрує увагу учнів не на кінцевому результаті, якого досяг видатний спортсмен, а на тих якостях особистості і характеру, що сприяли таким досягненням.

Готуючись до бесіди-дискусії, тренер чітко визначає для себе, як він має аргументувати, доказати і розкрити ти чи інші положення, що має довести до свідомості учня, враховує можливий ефект впливу того чи іншого аргументу на учня. З одного боку, учні старших класів здатні зрозуміти і прийняти аргументацію, впевнитися у її обґрунтованості, погодитися із розумними доводами. З іншого, ефективність мовного впливу може знижуватися, тому що критичні тенденції, що розвиваються у старшого школяра, часто вимушують його із опаскою, недовірою ставитися до аргументації педагога. Учні можуть відкидати доводи, не погоджуватися із тими чи іншими положеннями, протидіяти проханням і вимогам старших. Тому тренер має, по перше, варіанти аргументів, які враховують індивідуальні особливості, життєвий досвід кожного учня, їх мрії та устремління тощо. По друге, тренер постійно звертається до свідомості учня, розраховує на його розуміння. Найчастіше в учнів виникають бажання виправдати ці надії тренера, буди гідним такого ставлення до себе.

Тренер розпочинає бесіду-дискусію із найбільш яскравих конкретних позитивних, негативних або протилежних за змістом прикладів і ситуацій, виділяючи у них моральну складову. Під час бесіди-дискусії тренер стимулює учнів максимально активно брати участь у ній, викликає обмін думками і точками зору, пробуджує думки учнів, ставить проблемні запитання. Тренер заздалегідь готує запитання, які буде ставити на обговорення під час бесіди-дискусії. Наприклад, тренер ставить запитання: «Чи завжди є високий спортивний результат високим результатом у житті?» Чи вірним буде висловлювання: «Моя команда перемогла у сьогоднішній грі завдяки тому, що я набрав найбільшу кількість очок?». «Як ви оцінюєте думку гравця, який вважає за необхідне довести тренеру, що він є більш талановитим і здібним ніж його партнер по команді?».

В процесі виховної бесіди-дискусії тренер не нав'язує учням готових моральних положень або істин – він керує процесом їх самостійної виробки учнями. По закінченні бесіди-дискусії тренер переходить до узагальнення обговорень, формулює відповідні моральні поняття, норми та правила. Це дозволяє учням оволодіти знаннями про норми моральної поведінки, зрозуміти їх смисл, необхідність у житті; перенести моральні норми і правила у свідомість учнів як бажані ним.

Під час бесіди-дискусії тренер має викликати в учнів глибокі і дійові емоції. Тому, готуючись до бесіди-дискусії, тренер ретельно планує емоційний тон, з яким він буде спілкуватися із учнями. Для цього він веде спілкування емоційно і живо. Важливо, щоб під час бесід учні орієнтувалися на подальшу роботу над собою і в них виникли запитання приблизно у такій формі: «Чому такий випадок викликав у мене таке презирство і гнів?»; «Чому такий випадок викликав у мене таку гордість і піднесеність?». Цьому сприяє також твердість, сила і впевненість тренера у викладенні фактів, їх беззаперечне ствердження.

Бесіди-дискусії мають своєю метою вдосконалити навички і вміння учнів чітко і точно формулювати свої думки. Учні обґрунтовано і вміло виражають власну точку зору, що збільшує дієвість моральних знань і переконань. Проведення бесід-дискусій також навчає учнів слухати і розуміти точку зору інших учасників спілкування. Бесіда-дискусія зачіпає емоційно-почуттєву сферу учнів, дозволяє їм навчитися відчувати внутрішній емоційний стан співрозмовників і з урахуванням цього виражати власні думки. Такий підхід до проведення бесід-дискусій дозволяє виховувати повагу до думок всіх членів колективу, навіть якщо вони протилежні.

З появою свідомої, морально позитивної позиції учнів, тренер організовує командні диспути на моральні теми (рис. 3.).

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДИСПУТУ		
ЧАСТИНИ ДИСПУТУ		
ВСТУПНА	ОСНОВНА	ЗАКЛЮЧНА
зацікавлення проблемою	обговорення кожної позиції	формулювання висновків
визначення цілі	упорядкування отриманої інформації	зіставлення мети дискусії із отриманими результатами
визначення теми	спільна оцінка отриманої інформації	
збір інформації з визначеної теми	обґрунтування спільних висновків	

Рис. 2.11 Методика проведення командного диспуту.

Для проведення диспуту на командному зібранні тренер висловлює 2-3 протилежні або різні погляди на моральні теми. Різні ствердження формулюються якомога простіше і з конкретним змістом. Наприклад: «Матеріальне збагачення – це абсолютний успіх у житті», або «Матеріальне збагачення є складовою абсолютного успіху у житті» або «Абсолютний успіх у житті виключає цілеспрямоване матеріальне збагачення»; «Справжній товариш той, з ким цікаво проводити вільний час» або «Справжній товариш той, хто мене розуміє» або «Справжній товариш той, хто у складній ситуації допоможе знайти вірне рішення, або збереже від помилки» тощо.

Ефект диспутів на моральні теми досягається тоді, коли вдається протиставити різні, протилежні думки учнів. Під час диспутів тренер займає позицію «координатора». З одного боку, він не відбирає ініціативу і активність учнів постійним втручанням у хід диспуту, прагненням вказати власну думку з кожного питання, внесенням власних корективів. З іншого – він займає також активну позицію у диспуті, підтримує учасників диспуту, що виражають правильний погляд на проблему, особливо тоді, коли таке судження не зустрічає підтримки у більшості, або учні не впевнені у правильності власних суджень. Свої думки опоненти висловлюють дисципліновано, прислуховуються до інших думок, дотримуються логіки доведення, аргументують і обґрунтовують власну позицію, виявляють толерантність до інших позицій. При цьому диспут має бути не абстрактним, а мати конкретне життєве значення. Для цього тренер спирається на приклади з життя спортивного колективу, різноманітних прикладів інших спортсменів, випускників тощо.

Висновки. Розроблена модель організації спілкування із учнями дозволяє вирішувати завдання виховання моральних якостей учнів, які поглиблено займаються спортом в умовах спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. Для цього виховне спілкування реалізується за умови духовного спілкування педагогів із учнями, ознаками якого є взаємне проникнення у внутрішній світ, їх духовна взаємодія.

Ділове спілкування в процесі спортивної підготовки має позитивний вплив на особистість учня. Воно відбувається у діалозі між педагогом і учнем, який характеризується активністю сторін у спілкуванні і напруженою внутрішньою роботою як учня, так і педагога. Педагог враховує вікові особливості учнів і пов'язані з ними розумові і психічні особливості розвитку мислення та інтелекту.

Спілкування педагогів із учнями має відбуватися у спеціально розробленій організаційно-педагогічній моделі, до якої має бути включене спілкування наодинці з учнем, групові бесіди-дискусії та командні диспути. Організація виховних бесід-дискусій і диспутів дозволяє учням проявити отримані моральні знання у практиці спілкування. У виховному спілкуванні створюються умови, за якими відбувається напружена і стійка внутрішня діяльність учня, внутрішнє переробка власних цінностей, привласнення позитивних моральних цінностей.

Список літератури: 1. Дроздов Д. Формування виховних якостей майбутніх тренерів з фіз. Вихов. і спорту / Д.В. Дроздов // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – Львів, 2010. – № 8 (195). – С. 121– 129. 2. Роголєва Л. Влияние спорта и установок тренера на личность юного спортсмена : дис. ... канд. пед. наук / Л.Н. Роголева – М., 2002. – 213 с. 3. Жмарёв Н. Управленческая и организаторская деятельность трене-

ра / Н.В. Жмарев. – Киев : Здоров'я, 1986. – 128 с. 4. *Бахтин М.* К философии пост-тупка / М.М. Бахтин // Философия и социология науки и техники : [сб. науч. трудов]. – М., 1985. – С. 43 – 56. 5. *Бех І.* Виховання особистості. – У 2 кн. – Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с. 6. *Бех І.* Вихов. особистості. – У 2 кн. – Кн. 2 : Особист. орієнтований підхід: наук.-теор. засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

А.О. Тіняков

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛКУ- ВАННЯ ЯК ФАКТОРУ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ УЧИЛИЩ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Запропоновано модель організації виховного спілкування тренерів з учнями училищ фізичної культури з метою виховання їх моральних якостей. Показано, що вирішення виховних завдань відбувається у розпланованій комплексній виховній роботі. Визначено форми, методи, засоби та прийоми виховного спілкування, за якими відбувається перетворення загальноприйнятих морально-етичні норми та правил в особистісні моральні потреби і переконання.

А.А. Тіняков

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ОБ- ЩЕНИЯ КАК ФАКТОРА ВОСПИТАНИЯ МОРАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ УЧИЛИЩ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Предложено модель организации воспитательного общения тренеров с учащимися училищ физической культуры с целью воспитания их моральных качеств. Показано, что решение воспитательных задач реализуется в запланированной комплексной воспитательной работе. Определены формы, методы, средства и приемы воспитательного общения, при которых происходит преобразование общепринятых морально-этических норм и правил в личностные моральные потребности и убеждения.

А. Tinyakov

PSYCHOLOGO-PEDAGOGICAL MODEL OF ORGANIZATION OF IN- TERCOURSE AS FACTOR OF EDUCATION OF MORAL QUALITIES STUDENT SCHOOLS OF PHYSICAL CULTURE

The model of organization of educator intercourse of trainers is offered with a student schools of physical culture with the purpose of education of their moral

qualities. It is rotined that the decision of educator tasks will be realized in the planned complex educator work. Forms, methods, facilities and receptions of educator intercourse, at which transformation of the generally accepted moral norms and rules is to the personality moral necessities and persuasions, are certain.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2011